

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Бисер Йорданов Кръстев
катедра „Икономика и финанси“ при Висше училище по агробизнес и развитие на
регионите – гр. Пловдив

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“
в Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки

Професионално направление 3.8. Икономика

Докторска програма „Финанси, застраховане и осигуряване“

Автор: Петко Стоянов Бъчваров

Тема: „Bank Performance Pre and Post Recent Financial Crisis“ (Представянето на
банките преди и след световната финансова криза)

Научен ръководител: доц. д-р Григорий Вазов, Висше училище по застраховане
и финанси – гр. София

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № 111 от 09.06.2020 г. на Ректора на Висше училище по застраховане и финанси доц. д-р Григорий Вазов съм определен за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема: „Bank Performance Pre and Post Recent Financial Crisis“ (Представянето на банките преди и след световната финансова криза) за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма „Финанси, застраховане и осигуряване“. Автор на дисертационния труд е **Петко Стоянов Бъчваров** – докторант на самостоятелна подготовка към катедра „Финанси“ с научен ръководител **доц. д-р Григорий Вазов** от Висше училище по застраховане и финанси – гр. София.

Представените от докторанта материали включват дисертационен труд, автореферат, автобиография, списък на публикациите по темата на дисертационния труд, копия на тези публикации, резюмета на всяка една от тях и справка за изпълнението на минималните национални изисквания за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 3. 8. Икономика. Списъкът с материали е пълен и съответства напълно на изискванията на чл. 52 от Правилника за приемане и обучение на докторанти във ВУЗФ.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Петко Стоянов Бъчваров завършва висшето си образование във ВУЗФ – гр. София, където през 2013 г. придобива образователно-квалификационната степен „бакалавър“ по специалност „Счетоводство“. През 2014 г. придобива образователно-квалификационната степен „магистър“ по специалност „Финанси и банково дело“ в университета на гр. Бат (University of Bath), Великобритания.

Дисертантът започва професионалната си кариера в „Главболгарстрой“ от началото на 2010 година като стажант по финансово счетоводство. Заема длъжностите банков

асистент и помощник кредитен анализатор в Райфайзенбанк България. По-късно работи като аналитик в Ситибанк Европа, клон България. От април 2015 година е назначен за финансов анализатор в IBM България. Преминава и през други подобни длъжности в ИТ компании като Eхрегiаn България и Хегох България. В момента Петко Бъчваров работи в УниКредит Булбанк като мениджър по разходите и аутсорсинга на банката.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

През лятото на 2007 г. в САЩ настъпва криза на ипотечния пазар, която прераства през следващите две години в глобална финансова криза. Тя се отразява негативно върху финансовите системи на отделните държави по света. Поради спадането на стойността на различните класове финансови активи, наличието на недостатъчно строги регулации по отношение дейността на финансовия сектор и свиването на ликвидността на капиталовите пазари инвеститорите и финансовите посредници, опериращи на тях, реализираха значителни загуби. Едни от най-засегнатите институции бяха търговските и инвестиционните банки. Те понесоха загуби в размер на трилиони щатски долари. Факторите, предизвикали тези загуби, все още не са изследвани в необходимата широчина и дълбочина. Ето защо **темата на дисертационният труд е особено актуална**, тъй като е свързана с изследване влиянието на отделни фактори върху финансовото състояние и възвръщаемостта на собствения капитал на кредитните институции в развитите страни преди и след последната глобална финансова криза както в теоретичен, така и в практико-приложен план.

Целта на дисертационния труд е да се изследва представянето на банките в глобален мащаб преди, по време на и след световната финансова криза.

За постигане на така формулираната цел авторът е посочил четири **основни задачи**. Те имат както теоретичен, така и практико-приложен характер, целесъобразни са и подкрепят изведената в дисертацията изследователска теза. Тези задачи са следните:

1. Анализиране на корелацията между структурата на собствеността на банките и величината и равнището на поетия от банковите мениджъри преди и след финансовата криза риск;
2. Проучване и сравнителен анализ на въздействието на регулациите на банковата дейност върху представянето на кредитните институции преди, по време на и след последната финансова криза;
3. Иконометрично тестване на корелацията между капиталовата адекватност на банките преди, по време на и след световната финансова криза и устойчивостта на представянето на кредитните институции;
4. Извеждане на общовалидните принципи за успешното пазарно представяне на банките преди и по време на глобалната финансова криза.

4. Познаване на проблема

Докторантът е запознат много добре с изследваната от него проблематика. Той е направил прецизен и задълбочен теоретичен преглед на научната литература, свързана с темата на дисертационния му труд. Провел е широкообхватно научно изследване, отнасящо се до анализа и оценката на влиянието на различни фактори върху финансовото състояние на кредитните институции преди, по време на и след последната

глобална финансова криза. За тези позитивни резултати допринася и многогодишният опит, който Петко Бъчваров е натрупал като финансов аналитик и мениджър в редица банкови институции.

5. Методика на изследването

Методиката на изследването съответства напълно на утвърдените в теорията и практиката изследователски методи и подходи и включва методът на сравнителния анализ, методът на регресионния анализ, графичният метод, динамичният модел за анализ на панелни данни, различни статистически и иконометрични методи и модели (дескриптивна статистика, множествена регресия, Hausman тест), както и проведено от дисертанта емпирично изследване на промените във финансовото състояние на извадка от 102 банки преди, по време на и след последната световна финансова криза.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Представеният за рецензиране дисертационен труд е с общ обем от 176 страници. Той съдържа увод (5 стр.), глава първа (13 стр.), глава втора (12 стр.), глава трета (57 стр.), заключение (3 стр.), библиографска справка (5 стр.) и две приложения (75 стр.). Дисертацията съдържа заглавна страница, съдържание и списък на използваните таблици. В нея са включени 3 фигури и 19 таблици. Използваната литература обхваща 40 източника, сред които 5 интернет източника, като всички са на английски език.

В увода са представени актуалността на изследването, неговият обект, предмет, цели и задачи. Авторът е посочил изследователската теза, която се отстоява, две хипотези, чиято достоверност следва да бъде потвърдена или отхвърлена, методите, които използва и ограниченията на дисертационното изследване.

Глава първа е озаглавена „Преглед на литературните източници и емпирични оценки“. Тя е с обем от 13 страници и се състои от четири параграфа. В първия от тях са представени основните емпирични изследвания на различни автори за влиянието на краткосрочното финансиране от депозитни и извъндепозитни източници върху риска, доходността и стабилността на банките. Във втория параграф е направен преглед на научните публикации, в които е изследвано влиянието на структурата на собствения капитал на банките върху възможностите им да поемат допълнителни рискове и в резултат да повишават своята рентабилност. В третия параграф са изследвани въздействията на надзорните регулации в областта на ликвидността и равнището на ливъридж върху финансовото състояние на банките. Установява се, че по време на финансовата криза по-слабо регулираните банки са понесли по-високи загуби поради прекомерния риск, който са поели, в сравнение с кредитните институции, които са били обект на значително по-засилена регулация на своята дейност. В четвъртия параграф дисертантът е направил литературен обзор на публикациите, в които е изследвано влиянието на капиталовата адекватност на кредитните институции върху тяхната стабилност и устойчивост. Повечето автори стигат до извода, че по-добре капитализираните банки са по-устойчиви на външни шокове в сравнение с по-слабо капитализираните, т.е. банките с по-висок дял на собствения капитал са по-стабилни във финансово отношение от банките, отчитащи по-ниски стойности на коефициентите за капиталова адекватност.

Глава втора е озаглавена „Избор и анализ на данни“. Тя е изградена от шест параграфа и общият ѝ обем е 12 страници. В първия параграф са систематизирани и изяснени зависимите и независимите променливи, които се използват при емпиричното изследване, както и източниците, от които са ползвани базите данни. Във втория параграф авторът подчертава, че ще използва историческата възвръщаемост за оценяване на рентабилността на собствения капитал на анализиранияте банки чрез измененията в цените на техните акции преди, по време на и след световната финансова криза. В третия параграф на дисертационния труд са представени различни индикатори и показатели, чрез които са анализирани финансовото състояние и ефективността на банките – коефициенти за капиталова адекватност и за ликвидност, коефициенти за качеството на банковите активи, коефициенти за рентабилност, относителен дял на депозитите, респективно относителен дял на кредитите спрямо активите на банката, относителен дял на нелихвените доходи спрямо общите приходи на банката, показатели за оценяване на банковите рискове, вероятност от изпадане на банката в неплатежоспособност и др. В четвъртия параграф авторът формулира и подлага на тестване хипотезата, че по-слабата регулация на дейността на банките ги подтиква да поемат по-големи рискове, които те не биха поели, ако регулацията на банковия сектор беше по-строга. С други думи се предполага, че по-строгата регулация води до подобряване на финансовите резултати на търговските банки. В петия параграф на глава втора са представени тезите на редица водещи изследователи по отношение на влиянието на качеството на мениджмънта на банките върху резултатите от тяхната дейност. В последния параграф се обръща внимание на влиянието на държавните институции и динамиката на основните макроикономически индикатори върху ефективността на банковата дейност преди и след глобалната финансова криза.

Глава трета е озаглавена „Емпирични резултати от представянето на банките“ и е с обем от 57 страници. Тя, както и предходната глава, се състои от шест параграфа. В първия от тях дисертантът е характеризирал представянето на банките на базата на основните макроикономически показатели в отделните държави, в които те оперират. Изследвани са 102 банки от 33 държави. Най-голям е броят на анализиранияте банки от САЩ (8), следват Великобритания, Франция, Индия и Хонконг (с по 5 банки), включени са държави с по 4, 3, 2 и 1 банки, като в извадката участва и една българска банка. Допълнително внимание се отделя на големите банки (с активи над 1 млрд. USD). В таблица 1 са представени макроикономическите показатели на отделните държави. Те оказват значително влияние върху рентабилността на банките преди, по време на и след финансовата криза. Във втория параграф на фиг. 1, фиг. 2 и фиг. 3 са посочени темповете на изменение в цените на акциите на кредитните институции по отделни държави през 2007 г., 2008 г. и периода 2010-2013 г., като от тях е видно, че преди кризата 45% от банките отчитат отрицателна възвръщаемост на своите акции, през 2008 г. при всички банки се наблюдава понижение в цените на акциите, а след кризата цените на банковите акции в някои държави се възстановяват по-бързо, а в други не успяват да достигнат предкризисните равнища. В третия параграф са систематизирани резултатите от изследването на възвръщаемостта по отношение на най-слабо представящите се банки (първи квантил на разпределението на възвръщаемостта) и най-добре представящите се банки (горен квантил на разпределението на възвръщаемостта) преди и по време на

глобалната финансова криза. В четвъртия параграф дисертантът, на основата на използването на регресионен анализ (чрез множествена регресия), изследва основните детерминанти на банковата ефективност преди, по време на и след кризата. В петия параграф той анализира влиянието на качеството на мениджмънта и банковите регулации върху равнището на риска, поеман от кредитните институции по време на кризата. Доказва се, че колкото по-строги са банковите регулации, толкова по-малка е вероятността от банкови фалити. В последния параграф на глава трета се установява, че банките, които са успели да диверсифицират в по-висока степен своята дейност, са се представили по-добре по време на кризата в сравнение с тези, които са разчитали на предоставянето само на традиционни банкови услуги. Потвърждават се и двете основни хипотези, а именно, че банките, които са разчитали на краткосрочно финансиране преди кризата, са се представили по-лошо по време на кризата и че банките, които са били изложени на по-голям риск преди кризата, също са се представили по-лошо по време на кризата.

В заключение може да се направи обобщението, че дисертантът е способен да прави самостоятелни научни изследвания, да формулира изследователски тези и хипотези, да стига до логически изводи и да ги подкрепя с реални данни от практиката.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

От прегледа на справката за приносите на Петко Бъчваров може да се обобщи, че най-важните научни приноси на докторанта са следните:

1. В теоретичен план е обосновано използването на различни иконометрични модели, които установяват наличието на корелация между рисковите операции, банковите регулации и управлението на банките, от една страна и възвръщаемостта на техните акции, от друга, преди, по време на и след световната финансова криза, разразила се през 2008 година. Тази проблематика е слабо засегната в научната литература, обект е на множество дискусии и настоящето изследване потвърждава нейната значимост;

2. В практико-приложен план е тествана и доказана валидността на формулираните в началото на дисертационния труд две научни хипотези въз основа на емпирично изследване, съдържащо данни за 102 банкови институции от 33 държави във връзка с промяната на тяхното финансово състояние преди, по време на и след глобалната финансова криза;

3. Извършен е задълбочен анализ на детерминантите, с които се характеризира последната световна финансова криза и е изследвано отражението ѝ върху финансовите резултати на банките. Отчетено е влиянието на различни фактори, допринесли за промяната в представянето на банковите институции в следкризисния период.

Считам, че приносите в дисертационния труд отразяват вярно и точно неговите научни достойнства, както и значимостта му за развитието на науката и практиката в областта на изследването на влиянието на финансовите кризи върху активността и финансовите резултати на търговските банки.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

От представените публикации пет са студии (в съавторство) и две – научни статии. Считаю, че общият брой на публикациите, с които авторът може да участва в процедурата по защитата на своя дисертационен труд, е четири. Основанията ми за това заключение са, че първата публикация от автореферата, озаглавена: “Bank Performance and Risk Taking in Good Times and Bad Times: New Empirical Evidence from 2007 – 2008 Crisis” от 2017 г. и автори М. Матеев и П. Бъчваров е идентична с петата публикация от автореферата със заглавие: „Bank Behavior in Good Times and Bad Times: The Impact of Regulations and Risk Taking on Bank Performance“, *American Journal of Finance and Accounting*, Vol. 5, No. 3, 2018, pp. 193-252, с автори М. Матеев и П. Бъчваров. Освен това първата публикация е качена в платформата *researchgate.net*, но не е публикувана в рецензирано научно издание, а **петата** е публикувана в такова и **може да се включи в списъка на публикациите**, свързани с темата на дисертацията.

Втората публикация, посочена в автореферата, е озаглавена: „Regulation, Ownership and Bank Performance in the MENA Region: Evidence from Islamic and Conventional Banks“, *SSRN Electronic Journal*, 2019, <https://ssrn.com/abstract=3361462>, с автори М. Матеев и П. Бъчваров и **може да се прибави към списъка с публикации за участие в процедурата**.

Третата поред публикация, съдържаща се в автореферата, е със заглавие: „The Effect of Regulation and Ownership on Bank Performance: New Evidence from Conventional and Islamic Banks“ и е идентична по съдържание с втората, а и няма доказателства, че е публикувана в научно издание, а само в платформата *researchgate.net*. Ето защо тя не може да бъде призната за допълнителна научна разработка.

Четвъртата поред публикация, посочена от докторанта в автореферата, е със заглавие: „Bank Risk and Performance in the MENA Region: The Importance of Institutional Quality and Governance“. Тя също фигурира единствено на платформата *researchgate.net*, без да има доказателства, че е публикувана в рецензирано научно издание.

Шестата публикация, посочена в автореферата, има единствен автор – докторант Петко Бъчваров. Тя е озаглавена: „Commercial bank’s model – what has changed? The effect of the originate-to-distribute model on financial institutions in the last decade“ и е публикувана на с. 68-78 в бр. 2 на списание „Пари и култура“ от 2020 г., включено в Националния референтен списък на съвременните български научни издания с научно рецензиране. Следователно **тя може да бъде прибавена към списъка на публикациите**, свързани с темата на дисертационния труд.

Седмата публикация е озаглавена: „Кратки изводи за представянето на банките преди, по време и след глобалната финансова криза“. Тя е под печат и ще бъде публикувана в следващия брой на списание „Пари и култура“ от 2020 г. Следователно научната статия **може да бъде прибавена към списъка на публикациите**, свързани с темата на дисертационния труд.

На базата на посоченото по-горе може да се направи заключението, че научните публикации на дисертанта допринасят за развитието на икономическата и финансовата теория предимно в практико-приложен аспект, като я допълват с нови области на изследване.

9. Преценка за изпълнение на минималните национални изисквания

Според приложената от Петко Бъчваров справка за изпълнението на минималните национални изисквания за придобиване на ОНС „доктор“ в професионално направление 3.8. Икономика той има 85 точки. От тях 50 точки се присъждат за разработения от него дисертационен труд и 35 точки – за публикуваните от него в нереферирани списания с научно рецензиране 4 публикации. Две от тях са студии (в съавторство) и за тях се присъждат по 7,5 точки и 2 от тях са статии и за тях се присъждат по 10 точки.

10. Лично участие на докторанта

От представения от докторанта дисертационен труд ясно личи авторското участие и считам, че той отразява коректно и в пълна степен научните му позиции. Не открих индикации и доказателства за плагиатство.

11. Автореферат

Авторефератът, отразяващ в синтезиран вид основните постановки и резултати от изследването в дисертационния труд, е написан според утвърдените изисквания. В него са отразени общата характеристика на дисертационния труд, неговата структура и съдържание, кратко изложение на дисертацията, справка за научните приноси и списък с публикациите по темата на дисертацията. Стилът и езикът на автореферата са на много високо равнище. В техническо отношение той е изготвен много добре и е илюстриран с множество таблици и графики.

12. Критични забележки и препоръки

Основната ми критична забележка е, че в структурно отношение дисертационният труд не е добре балансиран. Първата и втората глава са с много по-малък обем от третата. Друга забележка е свързана с обстоятелството, че дисертантът не е цитирал публикации на български автори, свързани с темата на дисертацията. Освен това общият брой цитирани източници е 40, което е твърде малко за дисертационен труд, където обичайно се посочват около и над 100 източника. Препоръчвам на дисертанта да продължи изследванията си и в други области на финансовата наука, както и да участва с научни разработки в различни национални и международни научни форуми.

13. Лични впечатления

Не познавам лично докторанта и нямам лични впечатления от него.

14. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Препоръчвам на докторанта да продължи, разшири и задълбочи своите проучвания по темата на дисертационния труд, като направи ново изследване за въздействието на икономическата криза, предизвикана от разрастването на пандемията Covid-19, върху финансовото състояние и финансовите резултати на търговските банки.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд има напълно завършен вид, **съдържа оригинални научни приноси** и може да служи като основа за бъдещи научни изследвания. Той **отговаря на**

всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и на Правилника за неговото прилагане. Това ми дава основание **убедено да присъдя своята положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Петко Стоянов Бъчваров** в Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление 3.8. Икономика, Докторска програма Финанси, застраховане и осигуряване.

гр. Пловдив
01.07.2020 г.

Изготвил становището:
(доц. д-р Бисер Кръстев)